

JÄLKITAVUJEN *eA*- JA *OA*-VOKAALIIYHTYMIEN VARIAATIO
KEMILÄISNUORTEN PUHEKIELESSÄ

Suomen kielen
kandidaatintutkielma
Oulun yliopisto
11.1.2019

Elisa Seppälä

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkimusaihe	1
1.2. Tutkimusaineisto ja informantit	2
1.3. Kemin murre ja sen aiempi tutkimus	3
1.4. Jälkitavujen <i>eA</i> - ja <i>OA</i> -vokaaliyhtymien aiempi tutkimus	4
2. TEOREETTISET JA METODISET LÄHTÖKOHDAT	6
2.1. Dialektologia, sociolingvistinen variaationtutkimus ja tutkimusote	6
2.2. Nuoret sociolingvistisen tutkimuksen kohteena	8
2.3. Sukupuoli sosiaalisena taustamuuttujana	9
2.4. Käsitteiden määrittelyä	10
3. ANALYYSI	11
3.1. Jälkitavujen <i>eA</i> -vokaaliyhtymä	11
3.1.1. Jälkitavujen <i>eA</i> -vokaaliyhtymän variaatio	11
3.1.2. Jälkitavujen <i>eA</i> -vokaaliyhtymän muotoryhmittäinen variaatio	13
3.2. Jälkitavujen <i>OA</i> -vokaaliyhtymä	19
3.2.1. Jälkitavujen <i>OA</i> -vokaaliyhtymän variaatio	19
3.2.2. Jälkitavujen <i>OA</i> -vokaaliyhtymän muotoryhmittäinen variaatio	22
3.3. Kokoava katsaus jälkitavujen <i>eA</i> - ja <i>OA</i> -vokaaliyhtymien variaatiosta	24
4. PÄÄTÄNTÖ	27
LÄHTEET	29
LIITTEET	

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimusaihe

Tutkin kandidaatintutkielmassani jälkitavujen *eA*- ja *OA*-vokaaliyhtymien variaatiota kemiläisnuorten puhekielessä. Tutkimani kielenpiirteet ovat jälkitavujen eli sanassa ensi tavua kauempana esiintyvät *ea*-, *eä*-, *oa*-, *öä*-vokaaliyhtymät, joiden vakiintunut merkintätapa on jälkitavujen *eA*- ja *OA*-vokaaliyhtymät. Nämä kielenpiirteet edustuvat esimerkiksi muodoissa *nopea* ja *hienoa*.

Aihe kiinnostaa minua muun muassa sen vuoksi, että Kemin murretta ei ole tutkittu viime vuosikymmeninä. Päädyin valitsemaan tutkimuskohteekseni nimenomaan jälkitavujen *eA*- ja *OA*-vokaaliyhtymät, koska erityisesti nämä kielenpiirteet läpikäyvät muutosta parhailtaan suomalaisessa puhekielessä. Sekä maantieteellisesti että sosiaalisesti yleistyvien puhekielisten piirteiden ekspansio näkyy selkeästi juuri näiden kielenpiirteiden assimiloitumisena pitkävokaalisiksi *ee*- ja *OO*-variantillisiksi muodoiksi (*noppee*, *hienoo*). (Mantila 1997: 16; Mielikäinen 1991: 36; Mustanoja 2011: 247; Nuolijärvi 1986: 147–148.) Selitän *yleistyvän puhekielen piirteen* tarkemmin luvussa 2.2.

Jälkitavujen *eA*- ja *OA*-vokaaliyhtymät edustuvat Kemin murteessa vanhastaan *iA*- ja *UA*-variantillisina (*nopia*, *hienua*) (Cannelin 1888: 5; Kettunen 1930b: 85; Rapola 1969: 133). Kemin murteessa vanhastaan tunnettujen *iA*- ja *UA*-varianttien sekä assimiloituneiden *ee*- ja *OO*-varianttien lisäksi myös yleiskieliset *eA* ja *OA* (*nopea*, *hienoa*) voivat olla mahdollisia kemiläisnuorten puhekielessä (ks. esim. Mantila 1997: 17–18, 2008: 66). Tämän vuoksi onkin erityisen mielenkiintoista tarkastella, millaista variaatiota jälkitavujen *eA*- ja *OA*-vokaaliyhtymissä esiintyy kemiläisnuorten puhekielessä. Tavoitteenani on selvittää, kuinka suuri osa kemiläisnuorten jälkitavujen *eA*- ja *OA*-vokaaliyhtymätapauksista on assimiloituneita *ee*- ja *OO*-variantillisia sekä yleiskielisiä *eA*- ja *OA*-variantillisia tapauksia ja onko Kemin murteessa vanhastaan esiintyneillä *iA*- ja *UA*-varianteilla jalansijaa nuorten puhekielessä.

Aiheenvalintaani ohjailee siis hypoteesini siitä, että tarkastelemissani kielenpiirteiden edustuksessa voi esiintyä runsaasti variaatiota kemiläisnuorten puhekielessä. Niiden osalta Kemin murre on todennäköisesti muuttunut viimeisiin tutkimuksiin verrattuna.

Puhekielen variaation ja täten myös jälkitavujen *eA*- ja *OA*-vokaaliyhtymien variaation taustalla vaikuttavat sosiaaliset taustamuuttujat, kuten sosiaaliryhmä, sukupuoli ja ikä (Chambers 1995: 7; Kunnas 2007: 80–81 ja siinä mainitut lähteet). Tutkielmani rajallisen laajuuden vuoksi olen valinnut tarkasteltavaksi taustamuuttujaksi ainoastaan sukupuolen. Myös kielenpiirteiden muotoryhmittäisellä tarkastelulla on merkitystä, koska assimiloituneet *ee*- ja *OO*-variantit voivat levitä herkemmin tiettyihin muotoryhmiin, kun taas toisiin muotoryhmiin leviäminen on hitaampaa (ks. Silvennoinen 1981: 1–34; Nuolijärvi 1986: 128–149; Mielikäinen 1982: 288, 1991: 36–39; Paunonen 1995: 106–150; Zaman-Zadeh 1995: 28–61; Koivisto 1997: 113–115; Lappalainen 2004: 85–86; Kunnas 2007: 139–265).

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

- Millaista variaatiota jälkitavujen *eA*- ja *OA*-vokaaliyhtymissä esiintyy?
- Millaisia sukupuolten välisiä eroja jälkitavujen *eA*- ja *OA*-vokaaliyhtymien variaatiossa esiintyy?
- Millaisia muotoryhmittäisiä eroja jälkitavujen *eA*- ja *OA*-vokaaliyhtymien variaatiossa esiintyy?

1.2. Tutkimusaineisto ja informantit

Olen kerännyt tutkimusaineistoni tallentamalla kemiläisten lukiolaisnuorten parikeskusteluja. Tallensin keskustelut Kemin lyseon lukion tiloissa syksyllä 2018. Jätin tietoisesti mainitsematta informanteilleni, että tutkin murretta. Kerroin heille tutkivani heidän puhekieltään, millä pyrin varmistamaan sen, etteivät nuoret kiinnittäneet huomiota tietynlaiseen murteellisuuteen puheessaan.

Tallensin neljä noin puolen tunnin mittaista parikeskustelua, joissa informantteina on neljä tyttöä ja neljä poikaa. Keskustelut käytiin samaa sukupuolta olevan kurssikaverin kanssa. Olen antanut informanteilleni heidän syntymävuonnaan (2002) suosituimmat lasten etunimet, kuten Päivi Tolonen kandidaatintutkielmassaan *Diftonginreduktio oululaisnuorten puhekielessä* (2018: 5). Väestörekisterikeskuksen tiedon mukaan valitsemani suosituimmat etunimet ovat Sara, Viivi, Emma ja Anni sekä Eetu, Juho, Niko ja Jere (Väestörekisterikeskuksen verkkosivut).

Valitsin informanteikseni kemiläisnuoria, jotka ovat asuneet Kemissä koko ikänsä tai suurimman osan siitä. Informanteistani Eetu on muuttanut Kemiin 4-vuotiaana Pohjois-Pohjanmaalta ja Juho 7-vuotiaana Kemin naapurikunnasta, joka kuuluu Kemin murrealueeseen. Eetun vanhemmat ovat alun perin kemiläisiä, ja Juhon toinen vanhempi keminmaalainen ja toinen kemiläinen. Tämän vuoksi näen heidän osallistumisensa tutkimukseeni ongelmattomana. Kaikki muut informanttini ovat asuneet Kemissä koko ikänsä.

Luonnollisen ja aidon keskusteluympäristön luomisen koen tärkeäksi. Tämän vuoksi lähdin tallennustilasta ennen parikeskustelun aloittamista ja annoin keskustelurauhan informanteilleni. Annoin heille valmiin keskustelunaihelistan (ks. liite 1) siltä varalta, ettei sopivia aiheita tunnukaan löytyvän. Keskustelunaiheeni ovat osittain samoja kuin Päivi Tolosen (2018) ja Sirkku Löppösen (2015) opinnäytteissä. Osan keskustelunaiheista olen keksinyt itse. Koska keskustelunaihelistaan sisältyy muutamia jälkitavujen *eA*- ja *OA*-vokaaliyhtymätapauksia, olen jättänyt huomioimatta ne yhtymät, jotka informanttini lukevat suoraan listasta.

Aineistoni litteroinnissa olen noudattanut suurelta osin Harri Mantilan (Mantila & Pääkönen 2010: 30–34) määrittelemiä litterointiperiaatteita. Näistä periaatteista poikkeen kuitenkin seuraavilla tavalla:

- Vokaalin keston merkitsen lyhyenä (*a*) ja pitkänä (*aa*).
- Konsonantin keston merkitsen lyhyenä (*k*) ja pitkänä (*kk*).
- Diftonginreduktion merkitsen kahdella asteella.
- Diftongin avartumisen merkitsen kahdella asteella.
- Erikoisgeminaation merkitsen kahdella konsonantilla.
- Laryngaaliklusiilia en merkitse.
- Vokaalienvälistä tavunrajaa en merkitse.
- Poistonmerkkinä käytän kahta yhdysmerkkiä (- -).

1.3. Kemin murre ja sen aiempi tutkimus

Kemin murre kuuluu peräpohjalaismurteiden Kemin murreryhmään (Rapola 1969: 132). Kettunen (1930b: 84) merkitsee murreryhmää signumilla VI₁ ja määrittelee sen ulottuvan Kemijoen suulta aina Rovaniemelle, Sodankylän länsiosaan ja Inariin saakka (ks. liite 2).

Kemin murteen vanhin äännehistoriallinen tutkimus on vuonna 1888 ilmestynyt Knut Cannelinin väitöskirja *Tutkimus Kemin kielenmurteesta* (Kujala 2002: 1). Myös Martti Airila (1912) kertoo muutamista Kemin murteen erityispiirteistä teoksessaan *Äännehistoriallinen tutkimus Tornion murteesta*. Vanhastaan tunnettua Kemin murretta kuvaavat myös Lauri Kettunen (1930a, 1930b, 1940) ja Martti Rapola (1969). Kemiläisnuorten puhekielen variaatiota ei ole tutkittu aiemmin.

Kemin naapurikunnan Keminmaan murteesta on puolestaan valmistunut muutama pro gradu -tutkielma. Tuula Kujala (1992) on tutkinut Keminmaan murteen konsonantiston erityispiirteitä, Taina Kujala (2002) Keminmaan murteen vokaalista ja Liisa Nurmesniemi (2004) keminmaalaisnuorten murretta, sen käyttöä, tiedostamista ja siihen liittyviä asenteita. Kujalan (1992) informantit ovat syntyneet vuosina 1968–1970, Kujalan (2002) 1885–1903 ja Nurmesniemen (2004) informantit olivat yhdeksäsluokkalaisia toteutetun haastattelun aikaan vuonna 2003. Nurmesniemi (2004) ei ole tutkinut pro gradu -tutkimassaan jälkitavujen *eA*- ja *OA*-vokaaliyhtymien variaatiota.

1.4. Jälkitavujen *eA*- ja *OA*-vokaaliyhtymien aiempi tutkimus

Kemin murteessa vanhastaan esiintyneitä jälkitavujen *eA*- ja *OA*-vokaaliyhtymiä ovat tutkineet Cannelin (1888: 5), Kettunen (1930b: 85) ja Rapola (1969: 133). Myös Kujala (2002: 73) varmistaa pro gradu -tutkimassaan, että Kemin murteessa jälkitavujen *eA*- ja *OA*-vokaaliyhtymät edustuvat *iA*- ja *UA*-variantillisina.

Jälkitavujen *eA*- ja *OA*-vokaaliyhtymien variaatiota ovat tutkineet muun muassa Leena Silvennoinen (1981), Aila Mielikäinen (1982, 1991), Pirkko Nuolijärvi (1986), Heikki Paunonen (1995), Tommi Kurki (2005), Niina Kunnas (2007) ja Liisa Mustanoja (2011). Teoksessa *Miten kuvata muutosta? Puhutun kielen tutkimuksen lähtökohtia murteenseuruhankkeen pohjalta* (2005) Pirkko Nuolijärvi ja Marja-Leena Sorjonen kokoavat yhteen vuonna 1989 aloitetun murteenseuruhankkeen tuloksia, joihin sisältyy myös jälkitavujen *eA*- ja *OA*-vokaaliyhtymät ja niiden variaatio. Myös Hanna Lappalainen (2001: 77–78) kokoaa aiempia tutkimustuloksia piirreryhmän variaatiosta artikkelissaan Sosiolingvistinen katsaus suomalaisnuorten nykypuhekieleen ja sen tutkimukseen.

Jälkitavujen *eA*- ja *OA*-vokaaliyhtymien variaatiota pohjoissuomalaisessa puhekielessä on myös tutkittu runsaasti (ks. Koivisto 1997: 94–117). Pohjoissuomalaista puhekieltä käytetään vanhojen perä-, pohjois- ja keskipohjalaisten murteiden ja Kainuun murteen alueella (Mantila 1997: 1). Miia Koivisto (1997: 94–117) kokoaa yhteen valmistuneiden opinnäytteiden tuloksia teoksessa *Pohjoissuomalaisen puhekielen sosiolingvistinen variaatio*. Myös Minna Zaman-Zadeh (1995) tutkii variaatiota lisensiaatintyössään *Jälkitavujen A-loppuisten vokaaliyhtymien variaatio Kuusamon nykypuhekielessä. Muutoksen suunta ja taajuushypoteesin testaus*. Kielenpiirteiden variaatiota nuorten puhekielessä ovat tutkineet 2010-luvulla esimerkiksi Tampereella Sanna Salmi (2013) ja pohjoissuomalaisessa puhekielessä esimerkiksi Haukiputaalla Aada Koivisto (2018), Kuusamossa Iina Luosujärvi (2013) ja lissä Lea Millaskangas (2018).

Kemiläisnuorten jälkitavujen *eA*- ja *OA*-vokaaliyhtymien variaatiota ei ole kuitenkaan aiemmin tutkittu. Ainoat vertailukohtani kemiläisten murteessa esiintyneistä jälkitavujen *eA*- ja *OA*-vokaaliyhtymistä ovat täten Cannelinin (1888: 5), Kettusen (1930b: 85) ja Rapolan (1969: 133) tutkimustulokset kielenpiirteiden edustuksesta: jälkitavujen *eA*- ja *OA*-vokaaliyhtymät edustuvat vanhastaan *iA*- ja *UA*-variantillisina.

2. TEOREETTISET JA METODISET LÄHTÖKOHDAT

2.1. Dialektologia, sosiolingvistinen variaationtutkimus ja tutkimusote

Kandidaatintutkielmani edustaa dialektologiaa eli murteentutkimusta ja sosiolingvististä variaationtutkimusta, joka on yksi sosiolingvistiikan osa-alueista. Dialektologiaa tutkielmani edustaa siltä osin, että tutkin, millaisia kielenpiirteiden variantteja vanhastaan tunnettujen varianttien lisäksi esiintyy aineistossani. Sosiolingvististä näkökulmaa tutkielmassani edustaa se, että tarkastelen tutkimuksen kohteena olevien kielenpiirteiden varianttien suhteellisia osuuksia sekä variaatiota eri puhujien välillä. Esittelen tässä luvussa tutkimukseni taustalla vaikuttavat teoriat sekä tutkimusotteeni.

Murteiden systemaattinen tutkimus alkoi maailmanlaajuisesti 1800-luvun loppupuoliskolla. Myös Suomessa puhekielen tutkimuksen voidaan katsoa alkaneen saman vuosisadan lopulla aluemurteiden äänne- ja muotohistoriallisista esityksistä. Näissä esityksissä on kuvattu joko yhden pitäjänmurteen tai laajemman murrealueen fonologinen järjestelmä, jota on myös toisinaan verrattu myöhäiskantasuomen vastaavaan systeemiin. Samoihin aikoihin ovat ilmestyneet myös ensimmäiset murteiden lauseoppia käsittelevät tutkimukset. Tästä tutkimusperinteestä kehittyi fennistinen dialektologia, jonka yhtenä vahvana osa-alueena ovat viime vuosiin saakka olleet eri murrealueiden äännehistoriat. (Chambers & Trudgill 1980: 16; Palander 2000: 436.)

Sosiolingvistiikka puolestaan on tutkimusala, joka kuvaa kieltä sosiaalisena ilmiönä ja tutkii kielenkäytön ja sosiaalisen todellisuuden suhdetta. Ala on lähestynyt kieliyhteisöä useista eri näkökulmista, joita ovat esimerkiksi variaatio, kielen muuttuminen, kielen funktio ryhmäidentiteetin muotoutumisessa ja monikielisyys. Vaikka alan voi nähdä hyvin laajana ja hajanaisena, useimpia sen suuntauksia yhdistää sama ydinajatus: kieli heijastaa yhteiskuntaa. (Nuolijärvi 2000: 14–18.) Sosiolingvistiikkaa voi pitää suhteellisen nuorena kielentutkimuksen alueena, koska alkusysäyksensä se on saanut anglosaksisissa maissa vasta 1960-luvulla. Tällöin alettiin kiinnittää huomiota siihen, että kielen vaihtelu on ainakin osittain järjestelmällistä sen sijaan, että se olisi kaoottista. William Labov – yksi sosiolingvistiikan merkittävimmistä uranuurtajista – osoitti, että kielellinen variaatio on systemaattista ja meneillään olevia kielellisiä muutoksiakin voi ylipäänsä tutkia. (Kunnas 2007: 80 ja siinä mainitut lähteet.)

Perinteinen dialektologia eroaa sosiolingvistiikasta siten, että vanhastaan sen parissa on haluttu löytää tutkittavan alueen yksi yhtenäinen kielimuoto. Tällöin tutkimuksissa variaatio on tulkittu lipsahduksiksi tai se on sivuutettu kokonaan. Suomessa 1970-luvulla dialektologian käsitys pitäjien vaihteluttomasta puheesta korvattiin sosiolingvistisessä tutkimuksessa ajatuksella, että puhuttu kieli varioi suhteessa erilaisiin taustamuuttujiin. (Mustanoja 2011: 55; Nuolijärvi 2000: 14; Siitonen 1981: 48–49.)

Sosiolingvistiikan ja dialektologian suhde on kuitenkin lähentynyt, eikä niitä tarvitse pitää toisilleen vastakkaisina kielentutkimuksen suuntauksina. Eri alat voivat parhaimmillaan ruokkia toisiaan ja tarjota toisilleen uusia näkökulmia. Sosiolingvistiikka onkin sekä ammentanut dialektologian tutkimustuloksista että monipuolistanut puheentutkimuksen kenttää muun muassa kiinnittämällä huomiota alueellisen variaation lisäksi sosiaaliseen ja tilanteiseen vaihteluun. Suomessa sosiolingvistisesti suuntautunut tutkimus on ollut luonteva jatko perinteiselle murteentutkimukselle, koska niiden välinen ero ei ole ollut yhtä huomattava kuin monessa muussa maassa. Alat ovat monella tapaa limittyneet toisiinsa, ja sosiolingvistit ovat myös osaltaan jatkaneet murteentutkijoiden perinteitä. (Kurki 2005: 14 ja siinä mainitut lähteet; Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 13.)

Myös sosiolingvistiikan osa-alueen variaation tutkimuksen voi sanoa käynnistyneen 1960-luvulla William Labovin ansiosta (Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 11). Nuolijärven (2000: 17) mukaan sosiolingvistisen variaation tutkimuksen parissa on etsitty vastauksia muun muassa seuraaviin kysymyksiin: ”Mitä on kielellinen variaatio ja mitä se kertoo kielen olemuksesta? Mitkä ovat relevantit sosiaaliset tekijät, jotka kantavat kielellistä variaatiota? Miten ajallinen, alueellinen ja sosiaalinen variaatio liittyvät toisiinsa?”.

Variaatioteoria jakautuu kvantitatiiviseen ja kvalitatiiviseen suuntaukseen. Kvantitatiivisessa William Labovin (1972) edustamassa mallissa tutkimuksen kohteena on kieliyhteisön tai kokonaisen puhujaryhmän variaatio. Kvantitatiivinen suuntaus onkin saanut osakseen paljon kritiikkiä sen vuoksi, ettei se puutu variaatioon yksilöittäin kuten kvalitatiivisen suuntauksen piirissä. (Kunnas 2007: 81–82.) Toisaalta Kurki (2005: 18) toteaa väitöskirjassaan, että ryhmäkeskiarvojen avulla tutkija saa yleisen kokonaiskuvan vallitsevasta tilanteesta ja suuntaviivoja tulevasta. Tutkielmani rajallisen laajuuden vuoksi tutkimusotteeni on **kvantitatiivinen**. Tarkastelen, kuinka monta kertaa kielenpiirteiden kukaan varianttia esiintyy ja kuinka suuri suhteellinen osuus niillä on aineistossani.

Sosiolingvistiikan alue on perinteisesti jaettu makro- ja mikrososiolingvistiikkaan. Makrososiolingvistiikan parissa tarkastellaan esimerkiksi sitä, mitä yhteisöt tekevät kielilleen. Tällöin tarkastellaan kielellisiä asenteita, eri kielimuotojen funktionaalisia tehtäviä kieliyhteisössä, kielen vaihtoa, säilymistä ja kuolemaa. (Nuolijärvi 2000: 15.) Oma tutkimukseni edustaa **mikrososiolingvistiikkaa**, jonka piirissä tarkastellaan esimerkiksi sitä, miten sosiaaliset muuttajat, kuten sosiaaliryhmä, sukupuoli ja ikä vaikuttavat ihmisten puhetapaan (Chambers 1995: 7; Kunnas 2007: 80–81 ja siinä mainitut lähteet). Kuten luvussa 1.1. mainitsen, ainoana sosiaalisena muuttujana huomioin sukupuolen. Kerron sukupuolesta sosiaalisena taustamuuttujana tarkemmin luvussa 2.3.

2.2. Nuoret sosiolingvistisen tutkimuksen kohteena

Nuorten käyttämä kieli on ollut sosiolingvistiikan yhtenä tutkimuskohteena alusta lähtien (Lappalainen 2001: 74). Sosiolingvistiikan piirissä on kiinnitetty huomiota nuorten tarpeeseen erottautua muista ikäpolvista – sekä itseään nuoremmista että vanhemmista. Erottautumisen tarve näkyy myös heidän kielessään. (Chambers 1995: 167–176.) Lappalaisen (2001: 74) mukaan nuorten tarve erottautua muista ikäryhmistä on nähty usein jopa suoranaisena kapinana. Suomalaisnuoret ja erityisesti nuoret naiset ovatkin alaa valtaavien piirteiden ja kielellisten innovaatioiden nopeita omaksujia ja levittäjiä (Lappalainen 2001: 84; Mantila 2004: 325–334). Tällainen innovaatio on esimerkiksi puheen nouseva intonaatio lausuman lopussa, joka ilmaantui etenkin eteläsuomalaisten tyttöjen puhekielen 1990-luvun kuluessa (Routarinne 2008: 125). Nuoret suosivat diskurssipartikkeleita, kuten *niinku* ja *tota*, ja heidän puheensa affektiivisuus on ilmeisesti voimistumassa (Routarinne & Uusi-Hallila 2008: 31). Kokonaisuudessaan nuoret näyttävät suosivan etenkin laajalevikkisiä puhekielisyyksiä, jotka eivät leimaa puhujaansa selkeästi minkään alueen edustajaksi (Lappalainen 2001: 77).

Nojaan tutkielmassani Harri Mantilan (1997: 11–23) puhekielen piirteiden viisiosaiseen jaotteluun, jossa piirteet ryhmitellään niiden alueellisen edustuksen ja variaation ominaispiirteiden perusteella. Ryhmät ovat **yleiset ja neutraalit puhekielen piirteet** (esim. passiivimuodon käyttö monikon 1. persoonan funktiossa), **laaja-alaiset puhekielisyydet** (esim. yleisgemmaatio), **yleistyvät puhekielisyydet** (esim. jälkitavujen *A*-loppuisten vokaalilyhtymien assimilointuminen), **leimautuneet ja kartettavat aluepuhekielisyydet**

(esim. jälkitavujen vokaalienvälinen *h*) ja **elävät paikallisuudet** (esim. persoonapronominit *mie* ja *sie*) (Mantila 1997: 11–23). Tutkimani assimiloituneet variantit kuuluvat jälkitavujen *A*-loppuisiin vokaaliyhtymiin ja ovat täten **yleistyviä puhekielen piirteitä**, jotka ovat nopeassa ekspansiovaiheessa ja leviävät joka puolelle puhuttuun suomeen. Kielenpiirteiden leviämisen taustalla vaikuttaa muutamia tutkimukselleni oleellisia seikkoja. Näiden kielenpiirteiden sosiaalinen variaatio on selvää: nuoret käyttävät niitä eniten ja naiset miehiä useammin. *eA*- ja *OA*-yhtymissä, joissa mahdollisia variantteja on kolme, nuoret suosivat yleiskielisten (*eA*, *OA*) ja murteellisten varianttien (*iA*, *UA*) sijasta usein laajalevikkisiä puhekielen variantteja (*ee*, *OO*) enemmän kuin heitä vanhemmat. (Mantila 1997: 16–19.) Näiden aiempien tutkimustulosten valossa on mielenkiintoista tarkastella, kuinka hallitsevia yleistyvät puhekielen piirteet ovat kemiläisnuorten ja tarkemmin eroteltuna tyttöjen sekä poikien puhekielessä.

2.3. Sukupuoli sosiaalisena taustamuuttujana

Sosiolingvistisissä variaationtutkimuksissa on toistuvasti havaittu samansuuntaisia sukupuolieroja. Useimmiten erot ilmenevät siten, että miehet ja pojat suosivat enemmän paikallisia puhekielen piirteitä kuin naiset ja tytöt. (Chambers 1995: 107–113.) Suomalaisissa tutkimuksissa on käynyt ilmi, ettei naisten ja tyttöjen vähäisempi murteellisuus tarkoita automaattisesti runsaampaa yleiskielisen variantin käyttöä, vaan naiset suosivat useimmissa piirteissä laajalevikkistä puhekielistä piirrettä erityisen leimaavan alueellisen variantin sijaan (Lappalainen 2001: 84 ja siinä mainitut lähteet).

Sukupuolieroja on selitetty esimerkiksi biologis-psykologisista, metodologisista ja sosiologisista lähtökohdista. Suomalaistutkimusten valossa sukupuolierot ovat kuitenkin lähes poikkeuksetta pieniä lukuun ottamatta svaavokaalia, jota miehet käyttävät useiden tutkimusten mukaan huomattavasti naisia useammin. (Lappalainen 2004: 38 ja siinä mainitut lähteet.) Myöskään nuorten tyttöjen ja poikien puheessa ei ole radikaaleja kielellisiä eroja, koska nuoruushan on viime vuosikymmeninä yhdenmukaistunut ja koskee hyvin tasavertaisesti sekä tyttöjä että poikia (Lappalainen 2001: 86; Puuronen 1997: 219). Kaiken edellä mainitun valossa voi todeta, että sukupuolieroja ei ole syytä ylikorostaa, mutta niitä ei voi täysin sivuuttaakaan (Lappalainen 2001: 84). Koska tutkielmassani ainoana sosiaalisena muuttujana huomioin sukupuolen, pidän mielekkäänä saman lukion

opiskelijoiden tutkimista. Muiden muuttujien mahdollinen karsiminen on tärkeää, koska sukupuoliryhmäkään eivät ole yhtenäisiä: eri-ikäisten ja eri ammattiryhmiin kuuluvien naisten ja miesten kieli voi olla hyvin erilaista (Lappalainen 2001: 84 ja siinä mainitut lähteet). Samana vuonna syntyneet ja samassa lukiossa opiskelevat nuoret ovat mielestäni hyvä ryhmä tarkasteltavaksi, vaikka täytyykin muistaa jokaisen informantin olevan oma yksilönsä, jolla on taustalla lukuisia sosiaalisia tekijöitä vaikuttamassa hänen puheta- paansa (Lappalainen 2004: 37–39; Palander 2000: 437).

2.4. Käsitteiden määrittelyä

Tässä luvussa määrittelen tutkielmassani käyttämäni käsitteet. **Kielenpiirteillä** tarkoitan tutkimiani jälkitavujen *eA*- ja *OA*-vokaaliyhtymiä ja **varianteilla** näiden kielenpiirteiden konkreettisia edustumia. Näitä edustumia ovat aineistossani esimerkiksi jälkitavujen *eA*-vokaaliyhtymän yleiskielinen *eA*-variantti, Kemin murteessa vanhastaan tunnettu *iA*-variantti ja yleistyvää puhekielen piirre eli assimiloitunut *ee*-variantti. (Esim. Kurki 2005: 179; Mustanoja 2011: 34.) Tietyllä **muotoryhmällä** puolestaan tarkoitan esimerkiksi yksikön partitiivia, jossa kumpikin tutkimani kielenpiirre esiintyy (esim. *järkeä*, *verkkoa*) (Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 56, 59).

Kemiläisnuorten puhekielellä tarkoitan äänne- ja muotorakenteiltaan varioivaa kemiläisten nuorten puheta- pa- ja johon kuuluvat kaikki aineistoni konkreettiset edustumat eli yleiskieliset, Kemin murteessa vanhastaan tunnetut ja yleistyvät puhekielen variantit (Mustanoja 2011: 33). **Yleiskielisellä variantilla** tarkoitan yleiskielen eli kirjakielen mukaisen puhettavan piirrettä (Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 17). **Kemin murteessa vanha- taan tunnetulla variantilla** tarkoitan Cannelinin (1888: 5), Kettusen (1930b: 85) ja Ra- polan (1969: 133) määrittelemää varianttia, joka on vanhastaan tunnetulle Kemin mur- teelle ominainen. **Yleistyvällä puhekielen variantilla** tarkoitan sekä maantieteellisesti että sosiaalisesti leviävää piirrettä, jonka esittelen luvussa 2.2. (Mantila 1997: 16–19). On myös huomattava, että nämä yleistyvät puhekielen piirteet ovat murteellisia muotoja siinä missä Kemin murteessa vanhastaan tunnetut *eA*- ja *OA*-yhtymien *iA*- ja *UA*-variantit (VISK 2008 § 26). Yleistyvien puhekielen piirteiden sijaan voisin käyttää varianteista nimitystä yleistyvät murteellisuudet, mutta selkeyden vuoksi käytän puhekielisyyteen viittaavaa nimitystä.

3. ANALYYSI

3.1. Jälkitavujen *eA*-vokaaliyhtymä

Luvussa 3.1.1. luon katsauksen jälkitavujen *eA*-vokaaliyhtymän varianttien edustukseen ja variaation sukupuolittaiseen jakaumaan. Tämän jälkeen tarkastelen kielenpiirteen variaatiota muotoryhmittäin luvussa 3.1.2.

3.1.1. Jälkitavujen *eA*-vokaaliyhtymän variaatio

Aineistossani on yhteensä 184 jälkitavujen *eA*-vokaaliyhtymätapausta. Esitän taulukoisani kielenpiirteen eri varianttien määrän ja prosentuaalisen osuuden seuraavassa järjestyksessä: ensimmäisenä yleiskieltä mukailevan variantin, toisena assimiloituneen variantin ja kolmantena Kemin murteessa vanhastaan tunnetun variantin. Taulukossa 1 on nähtävissä, miten jälkitavujen *eA*-vokaaliyhtymän eri variantit jakautuvat määrällisesti, prosentuaalisesti ja tyttöjen sekä poikien puhekielessä.

TAULUKKO 1. Jälkitavujen *eA*-vokaaliyhtymän edustus kemiläisnuorten puhekielessä.

	<i>eA</i>	<i>eA</i> %	<i>ee</i>	<i>ee</i> %	<i>iA</i>	<i>iA</i> %	yht.
pojat	12	21,4	43	76,8	1	1,8	56
tytöt	18	14,1	108	84,4	2	1,6	128
yht.	30	16,3	151	82,1	3	1,6	184

Taulukko 1 osoittaa, että aineistossani yleistynyt puhekielen piirre eli assimiloitunut *ee* on jo yleisin kemiläisnuorten käyttämä jälkitavujen *eA*-vokaaliyhtymän variantti. Koiviston (1997: 96–97) mukaan 1980- ja 1990-luvuilla Kittilän, Sodankylän ja Alatornion puhekielestä saatujen tutkimustulosten valossa näyttää siltä, että assimiloituneet variantit ovat hiljalleen yleistymässä peräpohjalaismurteissa. Näissä tutkimuksissa assimiloitunutta *ee*-varianttia esiintyy nuorten puhekielessä korkeintaan 10-prosenttisesti koko vokaaliyhtymän edustuksessa (Koivisto 1997: 96–97). Oma aineistoni täten puoltaa Koiviston hypoteesia assimiloituneen variantin yleistymisestä, koska *ee*-variantti on jo peräti 82,1 prosenttia aineistoni *eA*-yhtymien edustuksesta. Vastaavanlaisia tutkimustuloksia pohjois-suomalaisesta puhekielestä on saanut 2010-luvulla esimerkiksi Luosujärvi (2013: 13),

jonka tutkimustulosten valossa *ee*-variantti on jo myös kuusamolaisnuorten puhekielessä valtavarianttina.

Aineistossani valtaedustuksen saavan *ee*-variantin osuus on yli puolet kaikista aineistoni esiintymistä, ja se on yleisin variantti sekä tyttöjen että poikien puhekielessä: tytöillä sen edustus on 84,4 prosenttia ja pojilla 76,8 prosenttia koko kielenpiirteen edustuksesta. Vaikka sekä tytöillä että pojilla assimiloitunut variantti on yleisin, odotustenmukaisesti aineistossani tytöillä on poikia enemmän assimiloituneita *ee*-variantteja puhekielessään (Lappalainen 2001: 84; Mantila 1997: 16–19). Seuraavaksi esittelen aineistoesimerkkejä *ee*-variantillisista vokaaliyhtymätapauksista:

- (1) - - *mua haluttas **hirveesti lähtee** ulkomaile* - - (Sara)
- (2) *no se nyt kuitenkin loppuuki kohta nii, ei **kauheesti** oo menetettävää* - - (Viivi)
- (3) - - *mulla mennee niinku läksyihi **oikeesti** aikaa* - - (Juho)
- (4) *totta kai nihi pitää **lukkee** sitte* - - (Niko)
- (5) - - *mua on aina kiinnostanu myös **lähtee** lakimieheks* - - (Eetu).

Taulukko 1 osoittaa myös, että toiseksi yleisin *eA*-yhtymän variantti on aineistossani sekä tytöillä että pojilla yleiskielinen *eA*. Sitä on yhteensä 16,3 prosenttia edustuksesta. Pojilla *eA*-variantti edustuu 21,4-prosenttisesti ja tytöillä 14,1-prosenttisesti, joten variantti on yleisempi poikien puhekielessä. Yleiskielistä *eA*-varianttia esiintyy esimerkiksi seuraavasti aineistossani:

- (6) *joo, mää oon tykänny ennel **lukea** tosi paljon* - - (Sara)
- (7) - - *koskaan nää **itteänikääm** missään, piirtämiseem perustuvassa* - - (Eetu)
- (8) - - *ja sit edetää paljo **nopeampaa*** - - (Viivi)
- (9) - - *emmää ossaa **laskea*** (Anni)
- (10) - - *mutta sitä ennen ni oñ kaikki, **tärkeät** harrastukset* - - (Eetu).

Vähiten aineistossani esiintyy Kemin murteessa vanhastaan tunnettua *iA*-varianttia, joka edustuu ainoastaan kolme kertaa ja saa 1,6 prosentin edustuksen. Sen edustus on erityisen pieni, kun tulosta verrataan sen aiempaan esiintyvyyteen eli Cannelinin (1888: 5), Kettusen (1930b: 85) ja Rapolan (1969: 133) tutkimustuloksiin. Mantila (1997: 19–21) ei myöskään jaottele murteellista varianttia erityisen leimautuneeksi tai kartettavaksi aluepuhekielisyydeksi, mikä voisi osaltaan selittää murrevariantin vähäistä käyttöä. *iA*-variantin vähäinen esiintyvyys voi selittyä hallitsevan *ee*-variantin suosiolla. Yhtenä syynä assimiloituneen variantin suosioon on ilmeisesti sen alueellinen neutraalius:

assimiloitunut variantti kuuluu vanhastaan sekä itä- että länsimurteisiin. (Koivisto 1997: 94; Mielikäinen 1991: 36.) Aineistoni valossa näyttääkin siltä, että *ee*-variantti on jo vallannut alaa siten, että *eA*- ja *iA*-variantti ovat jääneet tämän yleistyvän puhekielen piirteen varjoon kemiläisnuorten puhekielessä.

Prosentuaalisesti *iA*-varianttia on tytöillä vain hieman vähemmän kuin pojilla: tytöillä sen edustus on 1,6 prosenttia ja pojilla puolestaan 1,8 prosenttia koko kielenpiirteen edustuksesta. Tyttöjen ja poikien välinen ero on hyvin pieni, mikä on odotustenmukaista. Sitä, että juuri pojilla on prosentuaalisesti hieman enemmän Kemin murteessa vanhastaan tunnettua varianttia kuin tytöillä, ei voi pitää suorana oletuksena. (Lappalainen 2001: 86, 2004: 38 ja siinä mainitut lähteet.) Esimerkiksi myös Luosujärven (2013: 13) ja Millaskankaan (2018: 43, 45) aineistoissa nuorten tyttöjen ja poikien väliset erot paikallisen murrevariantin käytössä ovat lähes huomaamattomia. Kummankin aineistossa pojat käyttävät paikallista murrevarianttia hieman tyttöjä enemmän, mutta esimerkiksi osassa Koiviston (ks. 1997: 94–113) kokoamissa opinnäytteissä tytöt käyttävät murteellista varianttia hieman poikia enemmän.

Jokaisen informanttini puheessa esiintyy sekä assimiloituneita *ee*-variantteja että yleiskielisiä *eA*-variantteja, mutta *eA*-yhtymän Kemin murteessa vanhastaan tunnettua *iA*-varianttia esiintyy ainoastaan Nikon ja Saran puheessa:

- (11) *nii ei oo kovi, kauaṅ kouluu ja sitte pääsee **nopiasti** kotiaj ja - -* (Niko)
- (12) *- - se om paljo **nopiampaa**, ku alkaa kävelemmää* (Sara)
- (13) *- - se on harmi ku - - nii kaikki **kerkiää** saaha enne mua mutta - -* (Sara).

3.1.2. Jälkitavujen *eA*-vokaaliyhtymän muotoryhmittäinen variaatio

Seuraavaksi esittelen *eA*-yhtymän variaatiota muotoryhmittäin. Jälkitavujen *eA*-vokaaliyhtymä esiintyy aineistossani seuraavissa muotoryhmissä: **eδA*-vartaloisissa nomineissa (*hirveä, kauhee*) ja niistä johdetuissa adverbeissa (*oikeestaan, nopeesti*), *e*-vartaloisten sanojen yksikön partitiivissa (*järkeä*), *e*-vartaloisten verbien A-infinitiivissä (*lukea*) sekä **eδA*-vartaloisissa supistumaverbeissä (*kerkeää*) (ks. Kunnas 2007: 174; Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 56).

Esittelen ainoastaan **eδA*-nomineiden ja niistä johdettujen adverbien muodostaman muotoryhmän erillisenä taulukkona. Muut kielenpiirteen muotoryhmät olen koontanut toiseen taulukkoon. Taulukossa 2 on nähtävissä, miten *eA*-yhtymä edustuu **eδA*-nomineissa ja niistä johdetuissa adverbeissa.

TAULUKKO 2. Jälkitavujen *eA*-vokaaliyhtymän edustus **eδA*-nomineissa ja -adverbeissa.

	<i>eA</i>	<i>eA</i> %	<i>ee</i>	<i>ee</i> %	<i>iA</i>	<i>iA</i> %	yht.
* <i>eδA</i> -nominat ja -adverbit	11	7,4	135	91,2	2	1,4	148

Taulukko 2 osoittaa, että aineistossani **eδA*-nomineiden ja -adverbien muotoryhmässä valtaedustuksen saa *ee*-variantti, jonka osuus on 91,2 prosenttia koko muotoryhmän edustuksesta. Mielikäisen (1991: 36) mukaan ekspansiivinen murreilmiö eli *eA*-yhtymän assimilatio näkyy erityisesti juuri **eδA*-nomineissa ja -adverbeissa siten, että niiden muodostamassa muotoryhmässä on prosentuaalisesti eniten *ee*-variantteja muihin kielenpiirteen muotoryhmiin verrattuna. Näin on myös omassa aineistossani.

Taulukko 2 osoittaa myös, että toiseksi eniten muotoryhmässä on yleiskielistä *eA*-varianttia, joka esiintyy aineistossani 11 kertaa ja on ainoastaan 7,4 prosenttia koko muotoryhmän edustuksesta. Vähiten muotoryhmässä on *iA*-varianttia, joka esiintyy aineistossani kaksi kertaa ja on 1,4 prosenttia muotoryhmän edustuksesta. Nämä kaksi *iA*-varianttillista muotoa ovat aiemmin esittelemäni aineistoesimerkit 11 (*nopiasti*) ja 12 (*nopiampaa*).

Seuraavaksi esittelen aineistoesimerkkejä **eδA*-nomineista ja -adverbeista. Esimerkit 14–17 ovat *ee*-variantillisista ja esimerkit 18 ja 19 *eA*-variantillisista:

- (14) -- *tää on iha niin ku surkee* -- (Viivi)
- (15) -- *mää opin nopeesti asioita* -- (Juho)
- (16) -- *kerran ko mää olin tulossa kipeeks* -- (Anni)
- (17) -- *iltapäivä mennee oikeestaa kokonaa opiskellessa* -- (Eetu)
- (18) -- *nii se oli vähä, vaikeampaa, itse opiskella siellä luokasa* -- (Jere)
- (19) -- *se on nii semmone pirteä ja semmone* (Viivi).

Taulukossa 2 huomiota kiinnittää erityisen suuri määrä *ee*-varianttien esiintymiä. Kun koko aineistossani on 151 assimiloitunutta varianttia (taulukko 1), 121 niistä kuuluu juuri

**eδA*-nomineiden ja -adverbien muotoryhmään. Useissa tutkimuksissa on kiinnitetty huomiota **eδA*-nomineiden ja -adverbien muotoryhmässä taajaan esiintyviin sanoihin, joihin assimiloitunut *ee*-variantti näyttää leviävän helpommin kuin muihin saman muotoryhmän sanoihin. Mielikäisen (1982: 288) tutkimuksen mukaan eteläpohjalaisten opiskelijoiden ja koululaisten puhekielessä *ee*-variantti on tarttunut helpoimmin *hirveä-*, *kauhea-* ja *oikeastaan-*sanoihin. Mielikäisen (1991: 36) mukaan näyttääkin siltä, että *ee*-variantti leviää ainakin alkuvaiheessaan juuri sanoittain. Taajaan esiintyviin ja aineistossa suuren *ee*-variantin edustuksen vuoksi korostuviin *hirveä-*, *kauhea-* ja *oikeastaan-*sanoihin ovat kiinnittäneet huomiota tutkimuksissaan esimerkiksi myös Luosujärvi (2013: 16), Millaskangas (2018: 48), Nuolijärvi (1986: 148), Paunonen (1995: 145–146), Salmi (2013: 23–24), Silvennoinen (1981: 3–5) ja Zaman-Zadeh (1995: 30–32). Myös heidän aineistoissaan kyseiset sanat esiintyvät yleisimmin *ee*-variantillisina.

Aineistossani **eδA*-nomineiden ja -adverbien muotoryhmässä korostuvat taajaan esiintyvät *ee*-variantilliset *kauhea-* ja *hirveä-*nominit ja niistä johdetut *kauhean-*, *kauheasti-*, *hirveän-* ja *hirveästi-*adverbit sekä adverbi *oikeastaan* ja muista tutkimuksista poiketen myös adverbi *oikeasti*, joka esiintyy aineistossani *oikeastaan*-adverbiakin useammin. Nämä nominit ja adverbit ovat tyypillistä nuorisokielen sanastoa, koska nuorten puheessa yleistyvä affektiivisuus näkyy juuri tällaisten intensiteetti-ilmausten korostuneena käyttönä (Paunonen 1995: 145–146; Routarinne & Uusi-Hallila 2008: 31; Silvennoinen 1981: 4).

Taulukko 3 havainnollistaa, kuinka jälkitavujen *eA*-vokaaliyhtymä edustuu aineistoni *hirveä-* ja *kauhea-*nomineissa sekä *hirveä-*, *kauhea-* ja *oikea-*alkuisissa adverbeissa. Olen jakanut sanat ryhmiin *oikeasti*, *oikeastaan*, *kauhea-* ja *hirveä-*.

TAULUKKO 3. Jälkitavujen *eA*-vokaaliyhtymän edustus *hirveä-*, *kauhea-* ja *oikea-*sanoissa.

	<i>eA</i>	<i>eA</i> %	<i>ee</i>	<i>ee</i> %	<i>iA</i>	<i>iA</i> %	yht.
<i>oikeasti</i>	0	0,0	36	100,0	0	0,0	36
<i>oikeastaan</i>	0	0,0	18	100,0	0	0,0	18
<i>kauhea-</i>	0	0,0	33	100,0	0	0,0	33
<i>hirveä-</i>	1	2,9	34	97,1	0	0,0	35
yht.	1	0,8	121	99,2	0	0,0	122

Taulukko 3 osoittaa, että aineistoni adverbit *oikeasti*, *oikeastaan*, *kauhean* ja *kauheasti* sekä nomini *kauhea* edustuvat ainoastaan *ee*-variantillisina. *iA*-variantti ei edustu ollenkaan, ja ainoa *eA*-variantti on *hirveä*-ryhmässä. Adverbit *hirveän* ja *hirveästi* edustuvat ainoastaan *ee*-variantillisina, mutta nomini *hirveä* edustuu kerran *eA*-variantillisena aineistossani ja saa 0,8 prosentin edustuksen:

(20) - - mää ajattelin etukäteen että tulee **hirveä** hermoromahus - - (Viivi).

ee-variantillisten muotojen edustus aineistoni *hirveä*- ja *kauhea*-nomineissa ja *hirveä*-, *kauhea*- ja *oikea*-alkuisissa adverbeissa on peräti 99,2 prosenttia koko muotoryhmän edustuksesta. Osuus on täten suurempi kuin taulukossa 2, jossa esittelen koko muotoryhmän *ee*-varianttien edustuksen. Suurempi *ee*-varianttien prosentuaalinen osuus taulukossa 3 kertoo siitä, että assimiloituminen on ensisijaisesti keskittynyt juuri siinä esitettäviin sanoihin (ks. esim. Silvennoinen 1981: 4). Herkempi assimiloituminen taulukon 3 sanoissa voi näkyä yhdenkin lausuman sisällä. Siitä on esimerkki Emmen puheessa, jossa kaksi *eA*-yhtymätapausta edustuvat vierekkäin. Lausumassa edustuu herkemmin assimiloituva taulukon 3 sana *kauheen* ja assimiloitumaton *kimeät* vierekkäin:

(21) - - ärsyttää ku niilä on semmoset **kauheen kimeät** (äänet) - - (Emma).

Taulukossa 4 on nähtävissä, kuinka jälkitavujen *eA*-vokaaliyhtymä edustuu ilman aineistoni *hirveä*- ja *kauhea*-nomineita sekä *hirveä*-, *kauhea*- ja *oikea*-alkuisia adverbeja.

TAULUKKO 4. Jälkitavujen *eA*-vokaaliyhtymän edustus **eδA*-nomineissa ja -adverbeissa ilman *hirveä*-, *kauhea*- ja *oikea*-sanoja.

	<i>eA</i>	<i>eA</i> %	<i>ee</i>	<i>ee</i> %	<i>iA</i>	<i>iA</i> %	yht.
muut * <i>eδA</i> -nominit ja -adverbit	10	38,5	14	53,8	2	7,7	26

Taulukko 4 osoittaa, että myös ilman *hirveä*- ja *kauhea*-nomineita ja *hirveä*-, *kauhea*- ja *oikea*-alkuisissa adverbeja aineistossani *ee*-variantti saa valtaedustuksen. Vaikka varianttien keskinäinen yleisyysjärjestys ei muutu verrattuna taulukkoon 2, niiden väliset voimasuhteet ovat erilaiset. *ee*-variantin prosentuaalinen osuus laskee huomattavasti verrattuna taulukoihin 2 ja 3, koska se on ainoastaan 53,8 prosenttia taulukon edustuksesta. *eA*-variantin edustus 38,5 prosenttia on korkeampi kuin taulukoissa 2 ja 3, mikä puolestaan

kertoo siitä, ettei assimilaatio ole keskittynyt taulukon 4 sanoihin yhtä paljon kuin taulukon 3 sanoihin. *iA*-variantti edustuu 7,7-prosenttisesti. Taulukon 4 sanat muodostavat sekalaisen ryhmän sanoja, jotka eivät toistu useaan kertaan aineistossani toisin kuin taulukon 3 sanat. Näitä sanoja ovat muun muassa korkeintaan kaksi kertaa esiintyvät *kimeät*, *pirteä*, *tiheämmässä*, *tärkeät*, *kippeeks*, *selkeet* ja *surkee*. Yksittäisistä sanaesiintymistä ei ole pääteltävissä tietynlaista systemaattista assimilaatioilmiötä toisin kuin taulukon 3 sanoista (ks. Paunonen 1995: 145).

Seuraavaksi esittelen *eA*-yhtymän variaatiota muissa muotoryhmissä. Taulukosta 5 on nähtävissä, miten *eA*-yhtymä edustuu yksikön partitiivissa, A-infinitiivissä ja supistumaverbeissä.

TAULUKKO 5. Jälkitavujen *eA*-vokaaliyhtymän edustus yksikön partitiivimuodoissa, A-infinitiivimuodoissa ja supistumaverbeissä.

	<i>eA</i>	<i>eA</i> %	<i>ee</i>	<i>ee</i> %	<i>iA</i>	<i>iA</i> %	yht.
yksikön partitiivimuodot	9	90,0	1	10,0	0	0,0	10
A-infinitiivimuodot	8	44,4	10	55,6	0	0,0	18
supistumaverbit	2	25,0	5	62,5	1	12,5	8

Taulukko 5 osoittaa, että *eA*-yhtymän yleiskielinen *eA*-variantti saa valtaedustuksen ainoastaan yksikön partitiivimuodoissa, joissa sen edustus on 90 prosenttia koko muotoryhmästä. Assimiloituneen variantin osuus on 10 prosenttia yksikön partitiivimuodoista. *ee*-variantti saa valtaedustuksen A-infinitiivimuodoissa ja supistumaverbeissä, kuten aiemmin esiteltyissä **eδA*-nomineissa ja -adverbeissa. A-infinitiivimuodoissa *ee*-variantti edustuu 55,6-prosenttisesti ja tätä vastoin *eA*-variantti 44,4-prosenttisesti. Supistumaverbeissä valtaedustuksen saava *ee*-variantti edustuu 62,5-prosenttisesti ja *eA*-variantti 25-prosenttisesti. Kemin murteessa vanhastaan tunnettua *iA*-varianttia ei esiinny yksikön partitiivi- ja A-infinitiivimuodoissa, mutta supistumaverbeissä edustuu yksi *iA*-variantti, joka on aiemmin esittelemäni aineistoesimerkki 13 (*kerkiää*). *iA*-variantti on 12,5 prosenttia supistumaverbien edustuksesta.

Seuraavaksi esittelen esimerkkejä aineistoni yksikön partitiivimuodoista. Ainoa *ee*-variantillinen on seuraavaksi esittelemäni esimerkki 22, ja loput esimerkit 23–26 ovat *eA*-variantillisia yksikön partitiivimuotoja:

- (22) -- *mää teej kotona kuvataidetta ja, semmosia **kaikkee*** -- (Sara)
 (23) -- *sää et ehkä näkis **itteüs**, asuvañ Kemissä kymmenev vuojem päästä* -- (Juho)
 (24) -- *suomel lisäksi kahta tai **kolmea** kieltä* -- (Viivi)
 (25) -- *mää muistam mää oikee ahkerasti sinnep päivittelliñ **kaikkea*** -- (Emma)
 (26) -- *iham mukava syyssää pari **pilveä** tai no pilvenhattaraa* -- (Anni).

Seuraavaksi esittelen esimerkkejä *ee-* ja *eA-*variantillisista A-infinitiivinmuodoista. Esimerkit 27–29 ovat *ee-*variantillisia ja 30–32 *eA-*variantillisia:

- (27) -- *täälä oñ kuitenkin heleppo **tuntee** ihmisiä* -- (Eetu)
 (28) -- *siinä on selkeet kappalejaot sitä on hyvä **lukkeej** ja näi pois päi* (Niko)
 (29) -- *oikeesti meinaakse **lähtej** jokski matkaoppaaks* -- (Emma)
 (30) -- *sai **hakeaj** jotai passeja joilla pääsee ilmaseks* -- (Anni)
 (31) *mitä mieltä sää _oot siitä että pittää **lukea** kirja per kurssi?* (Juho)
 (32) -- *mite mulla _om matikka kymppi ku mää en osaa ees **laskea*** -- (Sara).

Aineistoni *eA-*yhtymässä esiintyy ainoastaan *kerkeä-*supistumaverbiä. Seuraavaksi esittelen aineistossani esiintyviä supistumaverbitapauksia, joista esimerkit 33 ja 34 ovat *ee-*variantillisia ja 35 ja 36 *eA-*variantillisia:

- (33) -- *mää _en **kerkee** ottaa historiaa välttämättä* -- (Sara)
 (34) -- ***kerkee** tehä kaikkia normaaleitte ihmiste asioita* -- (Viivi)
 (35) -- *kirjotin sillain että mää **kerkeäm** mutta, joo* -- (Anni)
 (36) -- *ainaki puoltoista tuntia **kerkeä** olla kotona ihar rauhasa* (Emma).

Kokonaisuudessaan näyttää siltä, että jälkitavujen *eA-*vokaaliyhtymän muotoryhmissä *ee-*variantti edustuu odotustenmukaisesti: *eA-*yhtymän assimilaatio näkyy erityisesti aineistoni **eδA-*nomineissa ja *-adverbeissa*, joiden muodostamassa muotoryhmässä *ee-*variantin edustus on 91,2 prosenttia (ks. Mielikäinen 1991: 36; Nuolijärvi 1986: 141; Salmi 2013: 22–24; Zaman-Zadeh 1995: 33). Assimiloitunut variantti edustuu supistumaverbeissä toiseksi eniten eli 62,5-prosenttisesti ja toiseksi vähiten A-infinitiivimuodoissa eli 55,6-prosenttisesti. Vähiten assimilaatiota on *eA-*yhtymän yksikön partitiivimuodoissa, joissa *ee-*variantti saa ainoastaan kymmenen prosentin edustuksen.

Mielikäisen (1991: 36) mukaan sekä murremonografiat että viimeaikaiset puhekielen tutkimukset osoittavatkin, että juuri yksikön partitiivi- ja A-infinitiivimuodot ovat pitäneet paremmin puolensa assimilaatiotyyppiä vastaan. Tämä näyttää pitävän paikkaansa myös omassa aineistossani (ks. myös Silvennoinen 1981: 7–8, 10; Paunonen 1995: 114–115, 141–149; Zaman-Zadeh 1995: 40). Assimiloituneen *ee-*variantin hitaampaa leviämistä A-

infinitiivi- ja yksikön partitiivimuotoihin voikin selittää se, että ne tapaukset, joissa morfeemin raja osuu vokaaliyhtymän komponenttien väliin (esim. *pilve-ä*, *luke-a*), pitävät muita tapauksia paremmin pintansa ekspansiivista assimilaatiotyyppiä vastaan (Kurki 2005: 181; Mielikäinen 1991: 36; Paunonen 1995: 141–142; Silvennoinen 1981: 10).

3.2. Jälkitavujen *OA*-vokaaliyhtymä

Luvussa 3.2.1. tarkastelen jälkitavujen *OA*-vokaaliyhtymän varianttien edustusta ja variaation sukupuolittaista jakaumaa. Luvussa 3.2.2 tarkastelen kielenpiirteen variaatiota muotoryhmittäin.

3.2.1. Jälkitavujen *OA*-vokaaliyhtymän variaatio

Aineistossani on 55 jälkitavujen *OA*-vokaaliyhtymätapausta. Esitän taulukoissani kielenpiirteen eri varianttien määrän ja prosentuaalisen osuuden samassa järjestyksessä kuin *eA*-yhtymän taulukoissa. Taulukossa 6 on nähtävissä, miten jälkitavujen *OA*-vokaaliyhtymän eri variantit jakautuvat määrällisesti, prosentuaalisesti ja tyttöjen sekä poikien puhekielessä.

TAULUKKO 6. Jälkitavujen *OA*-vokaaliyhtymän edustus kemiläisnuorten puhekielessä.

	<i>OA</i>	<i>OA</i> %	<i>OO</i>	<i>OO</i> %	<i>UA</i>	<i>UA</i> %	yht.
pojat	10	62,5	6	37,5	0	0	16
tytöt	18	46,2	21	53,8	0	0	39
yht.	28	50,9	27	49,1	0	0	55

Taulukosta 6 ilmenee, että kemiläisnuoret käyttävät *OA*-yhtymässä eniten yleiskielistä *OA*-varianttia. Sen osuus on 50,9 prosenttia kaikista tapauksista. Assimiloitunut *OO*-variantti saa puolestaan 49,1 prosentin edustuksen, minkä vuoksi näyttää siltä, että yleiskielisten ja assimiloituneiden varianttien esiintyvyydellä ei ole merkittävän suurta eroa. Kemien murteessa vanhastaan tunnettua *UA*-varianttia ei esiinny aineistossani ollenkaan.

Aineistoni valossa voi siis todeta, että assimiloitumista tapahtuu kemiläisnuorten puhekielessä *eA*-yhtymän lisäksi jo *OA*-yhtymässäkin. Kuitenkin esimerkiksi tamperelaisnuorilla assimilatio on *OA*-yhtymässä pitemmällä kuin kemiläisnuorilla: Salmen (2013: 26) aineistossa nuorten puhekielessä sekä *eA*- että *OA*-yhtymissä assimiloinut variantti saa valtaedustuksen ja yleiskielisiä variantteja edustuu ainoastaan muutamissa yksittäisissä sanoissa. *OA*-yhtymässä yleiskielistä varianttia esiintyy Salmen tallentamassa aineistossa ainoastaan 5 prosenttia, mikä on osoitus siitä, että kemiläisnuorten puhekielessä *OA*-yhtymän assimilatio ei ole yhtä pitkällä kuin tamperelaisnuorilla (Salmi 2013: 26). Toisaalta Luosujärven (2013: 23) aineiston valossa näyttää siltä, että kuusamolaisnuorilla on vähemmän assimiloinut varianttia kemiläisnuoriin verrattuna. Kuusamolaisnuorilla assimiloinut varianttia on ainoastaan 27,1 prosenttia ja loput edustumista ovat yleiskielisiä (Luosujärvi 2013: 23). Tilanne on kuitenkin voinut muuttua Kuusamossa muuttaman vuoden aikana siten, että ekspansiivinen assimiloinut variantti on yleistynyt entisestään.

Seuraavaksi esittelen aineistoesimerkkejä *OA*-varianteista:

- (37) *se puhu vaa koko ajan seŋ kevarista ja mää _oli sillee ”okei **hienoa**”* (Viivi)
- (38) *se _oli iha hirveetä leikata jotaki **nurmikkoa** sielä* (Emma)
- (39) *-- mutta mää saata, välilä **katsoa** kymmene uutiset* (Jere)
- (40) *-- mulla alkaa aina vuotamaan silimät ku mää koitan **sanoa** sen --* (Niko)
- (41) *-- sulla oŋ kertaustunti ennen sitä, **koeviikka** --* (Juho).

Odotustenmukaisesti assimiloituneita variantteja ei esiinny aineistossani yhtä paljon kuin *eA*-yhtymässä, vaikka ekspansiivinen murreilmiö eli assimilatio näkyy selkeästi myös *OA*-yhtymän assimiloitumisena erityisesti nuorten puhekielessä (Mielikäinen 1991: 36). Heikki Paunonen (1995: 110–111) on havainnut, että ylipäänsä assimiloituminen on yleisempää niissä jälkitavujen *A*-loppuisissa vokaaliyhtymissä, joissa ensimmäisenä vokaalina on keskikorkea vokaali *e*, *o* tai *ö* kuin korkean vokaalin sisältävissä jälkitavujen *iA*- ja *UA*-yhtymissä. Tutkimissani *eA*- ja *OA*-yhtymissä assimiloituminen on täten otollisempaa kuin muissa jälkitavujen *A*-loppuisissa vokaaliyhtymissä, mutta näyttää siltä, että poikkeuksetta *eA*-yhtymässä esiintyy assimilatiota enemmän kuin *OA*-yhtymässä niissä tapauksissa, joissa assimiloinut variantit eivät ole vielä saavuttaneet sadan prosentin edustusta sekä *eA*- että *OA*-yhtymissä (ks. Koivisto 1997: 94–112; Koivisto 2018: 26–27; Luosujärvi 2013: 13, 23; Nuolijärvi 1986: 139; Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 56–57, 59–

60; Paunonen 1995: 110; Salmi 2013: 26; Silvennoinen 1981: 2, 10; Zaman-Zadeh 1995: 29, 40). Sama ilmiö on huomattavissa omassa aineistossani yhdenkin ainoan lausuman sisällä, jossa edustuu assimiloitunut *eA*-yhtymän variantti yleiskielisen *OA*-variantin vieressä:

(42) *no sitä ov vähä vaikee sanoa varmaa* - - (Niko).

Kuten jälkitavujen *eA*-vokaaliyhtymissäkin, odotustenmukaisesti aineistossani tytöillä on poikia enemmän assimiloituneita variantteja puhekielessään (Lappalainen 2001: 84; Mantila 1997: 16–19). Tyttöjen puhekielessä assimiloitunut *OO*-variantti saakin valtaedustuksen 53,8 prosentilla ja yleiskielinen *OA*-variantti edustuu 46,2-prosenttisesti. Pojilla tätä vastoin yleiskielinen *OA*-variantti saa valtaedustuksen eli 62,5 prosenttia ja täten assimiloitunut variantti edustuu ainoastaan 37,5-prosenttisesti. *OA*-yhtymän yleiskielistä varianttia esiintyy kaikkien informanttieni puheessa, mutta Jere on ainoa, jonka puheessa ei esiinny assimiloitunutta *OO*-varianttia. Esimerkit 43–47 ovat *OO*-variantillisia:

(43) *oliko se kaks viikkoo* (Eetu)

(44) - - *mä ooṅ kartottanu sitä kielitaitoo* - - (Niko)

(45) - - *tyylī yhtee kertaa mennee joku kakstoista euroo* (Emma)

(46) - - *mulla ei melkee ikinä oo aikaa kattoo sitä* (Viivi)

(47) *iha outoo* (Viivi).

Koiviston (1997: 96–97) kokoamissa 1980- ja 1990-luvuilla Kittilässä ja Sodankylässä saaduissa tutkimustuloksissa murteenmukainen *UA*-variantti edustuu vielä jonkin verran nuorten puhekielessä. Yleiskielinen variantti on tällöin kuitenkin ollut valtavarianttina lähes kaikissa ryhmissä: ainoana poikkeuksena ovat sodankyläläiset nuoret miehet, joiden puheessa *UA*-variantti edustuu 59-prosenttisesti. Koiviston kokoamissa tutkimustuloksissa assimiloitunutta varianttia esiintyy ainoastaan Kittilässä nuorilla naisilla, joiden puheessa *OO*-variantti saa 4,7 prosentin kannatuksen koko kielenpiirteen edustuksesta. (Koivisto 1997: 96–97.) Muutos omaan aineistooni verrattuna on merkittävä, koska aineistossani ei esiinny ollenkaan Kemin murteessa vanhastaan tunnettua *UA*-varianttia, mutta assimiloitunut *OO*-variantti saa jo lähes puolet koko kielenpiirteen edustuksesta.

3.2.2. Jälkitavujen *OA*-vokaaliyhtymän muotoryhmittäinen variaatio

Seuraavaksi esittelen *OA*-yhtymän variaatiota muotoryhmittäin. Jälkitavujen *OA*-vokaaliyhtymä esiintyy aineistossani seuraavissa muotoryhmissä: *O*-vartaloisten nominien yksikön partitiivissa (*hienoa*), *O*-vartaloisten verbien *A*-infinitiivissä (*sanoa*), **OδA*-vartaloisissa supistumaverbeissä (*eroaa*) sekä **ainoγa*-nominissa (*ainoa*) (ks. Kunnas 2007: 207; Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 59). En esitä taulukossa 7 Kemin murteessa vanhastaan tunnettua *UA*-varianttia, koska se ei edustu aineistossani. En myöskään esitä varianttien prosentuaalisia osuuksia, koska aineistossani on huomattavasti vähemmän *OA*-yhtymätapauksia kuin *eA*-yhtymätapauksia. Taulukosta 7 on nähtävissä, miten *OA*-yhtymä edustuu muotoryhmittäin.

TAULUKKO 7. Jälkitavujen *OA*-vokaaliyhtymän edustus muotoryhmittäin.

	<i>OA</i>	<i>OO</i>	yht.
yksikön partitiivimuodot	10	15	25
<i>A</i> -infinitiivimuodot	16	9	25
supistumaverbit	1	1	2
* <i>ainoγa</i> -nomini	1	2	3

Taulukko 7 osoittaa, että *OA*-yhtymän yleiskielinen *OA*-variantti saa valtaedustuksen ainoastaan *A*-infinitiivimuodoissa: yleiskielinen variantti edustuu 16 kertaa ja assimiloitunut *OO*-variantti 9 kertaa. *OA*-yhtymän supistumaverbitapauksia on aineistossani vain kaksi: toinen on assimiloituneessa muodossa ja toinen on *OA*-variantillinen. **ainoγa*-nomineissa ja yksikön partitiivimuodoissa on enemmän assimiloitunutta *OO*-varianttia kuin yleiskielistä *OA*-varianttia. **ainoγa*-nomineissa assimiloitunut variantti edustuu 2 kertaa ja yleiskielinen kerran. Yksikön partitiivimuodoissa assimiloitunut variantti edustuu puolestaan 15 kertaa ja yleiskielinen variantti 10 kertaa.

Koska aineistossani on huomattavasti vähemmän *OA*-yhtymätapauksia kuin *eA*-yhtymätapauksia, tuloksiani voi pitää korkeintaan suuntaa-antavina (ks. Luosujärvi 2013: 23; Silvennoinen 1981: 16). Myös muotoryhmittäisiä tuloksiani on mahdotonta verrata *eA*-yhtymän tuloksiin, koska *OA*-vokaaliyhtymätapauksia on paljon vähemmän. Kun *eA*-yhtymässä assimiloituneen variantin edustus muotoryhmittäin on täysin odotustenmukaista, näin ei ole *OA*-yhtymässä. Esimerkiksi *OA*-yhtymän muotoryhmistä yksikön

partitiivimuodoissa assimiloituneita variantteja on aineistossani enemmän kuin yleiskielisiä variantteja morfeemin rajasta huolimatta (ks. esim. Paunonen 1995: 110–150; Silvennoinen 1981: 11–16; Zaman-Zadeh 1995: 42–47). Tulokset osoittavat kuitenkin, että assimilaatiota esiintyy jo jokaisessa aineistoni *OA*-yhtymän muotoryhmässä. Esittelen seuraavaksi aineistossani esiintyviä *OA*-yhtymän yksikön partitiivimuotoja, joiden edustuksessa on muutama mielenkiintoinen havainto. Esimerkit 48–50 ovat *OA*-variantillisia ja 51–53 *OO*-variantillisia yksikön partitiivimuotoja:

- (48) - - *nii ooksää huomannu että siinä om paljon **termistöä*** - - (Juho)
 (49) - - *aika harva ihmine niijku laittaa **lipputanjkoa** pihalle* - - (Anni)
 (50) - - *sitku niilä ei_ollu oikeesti vessoissa niijku **lukkoa*** - - (Viivi)
 (51) *se_ov vaa nii älyttömän kallista, maksaa kolkyt **euroo** tunti* - - (Sara)
 (52) *varmaa kaks **viikkoo*** (Eetu)
 (53) - - *nii se on vähän tota, vähän **outoo*** (Juho).

Aineistoni yksikön partitiivimuodoissa on assimiloitunutta *OO*-varianttia enemmän kuin yleiskielistä varianttia siitä huolimatta, että juuri yksikön partitiivimuodot esiintyvät keskimääräistä useammin yleiskielisessä asussa (Silvennoinen 1981: 16). Tähän vaikuttaa luvun 3.1.2. lopussa mainittu morfeemin raja, joka on syynä yksikön partitiivi- ja A-infinitiivimuotojen hitaampaan assimiloitumiseen (Kurki 2005: 181; Mielikäinen 1991: 36; Paunonen 1995: 141–142; Salmi 2013: 26; Silvennoinen 1981: 10). Toisaalta Paunonen (1995: 114) on havainnut, että *OA*-yhtymässä assimiloitumiskynnys ei ole yhtä suuri kuin *eA*-yhtymän yksikön partitiivimuodoissa. Mielikäinen (1982: 288, 1991: 38) on esittänyt mielenkiintoisen havainnon, jonka mukaan näyttää siltä, että kaksitavuisissa nomineissa assimiloituneen variantin omaksuvat ensin sanat *viikko* ja *maito* (*viikkoo*, *maitoo*). Aineistossani assimiloituneen variantin osuutta nostavat täten muoto *viikkoo*, joka esiintyy aineistossani 4 kertaa ja muoto *euroo*, joka esiintyy aineistossani 6 kertaa.

Aineistoni A-infinitiivimuodoissa on puolestaan vähemmän assimiloituneita variantteja kuin yleiskielisiä variantteja, mikä on odotustenvastaista. Assimiloituneen *OO*-variantin levikkiin ovat kiinnittäneet huomiota muun muassa Silvennoinen (1981) ja Zaman-Zadeh (1995). Heidän mukaansa assimilaatio on erityisen otollista *sanoa*-verbin muodoissa, joita käytetään fraasimaisesti. Näitä ovat esimerkiksi tapaukset *en ossaa sannoo* ja *vaikee sannoo*. (Silvennoinen 1981: 13–14, 16; Zaman-Zadeh 1995: 43–44.) Omassa aineistossani *sanoa*-verbi esiintyy 12 kertaa, mutta ainoastaan *OA*-variantillisena. Assimilaatiota esiintyy sen sijaan vain A-infinitiivimuodoissa *kattoo*, *kertoo* ja *hioo*. Fraasimaisissa

sanoa-verbin muodoissakaan ei aineistossani esiinny *OO*-varianttia, kuten seuraavaksi esitettävät *A*-infinitiivimuotojen esimerkit 54 ja 55 osoittavat:

- (54) - - *en oikee ossaa sanoa että kumpi oli parempi sitte* - - (Niko)
- (55) *tuoho ov vähä vaikee sanoa* - - (Niko)
- (56) - - *pitäis kattoa ehkä kolme jaksoa että vois sanoa onko se hyvä* - - (Viivi)
- (57) - - *mulla oli semmone kirja mistä oli sillee kauheen helppo kertoa* - - (Viivi)
- (58) - - *en jaksa oikee semmosia kattoo* (Niko)
- (59) *se on kyllä pakko kattoo* (Viivi)
- (60) - - *ne kaikki hioo täydellisiksi, siinä on mun kaikki odotukset sitte* (Juho).

Seuraavaksi esittelen aineistoni *eroaa*-supistumaverbit, joista toinen on *OA*-variantillinen ja toinen *OO*-variantillinen:

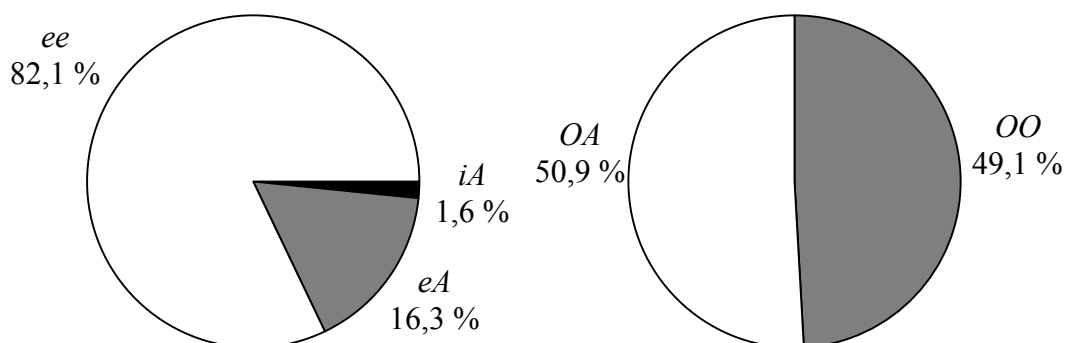
- (61) - - *ja, tota, lukio-opiskelu eroaa peruskoulusta että, sillee* - - (Emma)
- (62) - - *ja, no, tää eroo varmaa sillälaila peruskoulust ainaki että* - - (Anni).

Lopuksi esittelen aineistoni **aino^oa*-nominit, joista esimerkki 63 on *OA*-variantillinen ja esimerkit 64 ja 65 *OO*-variantillista:

- (63) - - *amiksessaki ainoa ala mitä mää niinku oisiv voinu opiskella* - - (Viivi)
- (64) - - *se on sit vähä ainoo vaihtoehto oikeestaa että mihi mennä* (Sara)
- (65) *varmaa kaks ainoota allaa jotka mää oisiv voinu harkita tuolta* - - (Niko).

3.3. Kokoava katsaus jälkitavujen *eA*- ja *OA*-vokaaliyhtymien variaatiosta

Esitän tässä luvussa kokoavan katsauksen aineistoni jälkitavujen *eA*- ja *OA*-vokaaliyhtymien variaatiosta. Jälkitavujen *eA*-vokaaliyhtymä esiintyy aineistossani 184 kertaa ja *OA*-vokaaliyhtymä 55 kertaa. Yhtymien eri variantit ja niiden suhteelliset osuudet käyvät ilmi kuvioista 1.

KUVIO 1. Jälkitavujen *eA*- ja *OA*-vokaaliyhtymien variantit ja niiden suhteelliset osuudet kemiläisnuorten puhekielessä.

Kuten kuvioista 1 on nähtävissä, jälkitavujen *eA*-vokaaliyhtymässä valtavarianttina kemiläisnuorten puhekielessä on assimiloitunut *ee*, joka on 82,1 prosenttia koko kielenpiirteen edustuksesta. Yleiskielinen *eA*-variantti saa 16,3 prosentin edustuksen ja Kemin murteessa vanhastaan tunnettu *iA*-variantti esiintyy ainoastaan 1,6-prosenttisesti. Tätä vastoin jälkitavujen *OA*-vokaaliyhtymässä yleiskielinen *OA*-variantti saa 50,9 prosentilla valtaedustuksen ja assimiloituneen variantin esiintyvyys on odotustenmukaisesti pienempi kuin *eA*-yhtymässä: *OO*-variantin edustus on 49,1 prosenttia. Kemiläisnuorten puhekielessä ei esiinny lainkaan jälkitavujen *OA*-vokaaliyhtymän Kemin murteessa vanhastaan tunnettua *UA*-varianttia.

Sukupuolten väliset erot assimiloituneiden *ee*- ja *OO*-varianttien käytössä ovat selkeät: odotustenmukaisesti tytöt käyttävät poikia enemmän assimiloituneita varianteja. Aineistoni tytöillä assimiloitunut *ee*-variantti edustuu 84,4-prosenttisesti ja *OO*-variantti 53,8-prosenttisesti. Pojilla puolestaan *ee*-variantti on 76,8 prosenttia ja *OO*-variantti 37,5 prosenttia edustuksesta. Yleiskielistä *eA*-varianttia esiintyy tytöillä 14,1-prosenttisesti ja *OA*-varianttia 46,2-prosenttisesti. Pojilla vastaavat osuudet ovat *eA*-variantin osalta 21,4 prosenttia ja *OA*-variantissa 62,5 prosenttia. Odotustenmukaisesti jälkitavujen *eA*-vokaaliyhtymän Kemin murteessa vanhastaan tunnetun *iA*-variantin käytössä ei ole merkittäviä sukupuolten välisiä eroja: poikien puheessa *iA*-variantti esiintyy 1,8-prosenttisesti ja tyttöjen puheessa 1,6-prosenttisesti.

Tutkimukseni perusteella assimiloituneita varianteja esiintyy jo kaikissa jälkitavujen *eA*- ja *OA*-vokaaliyhtymien muotoryhmissä. Odotustenmukaisesti *eA*-yhtymän muotoryhmissä assimiloituneen *ee*-variantin edustus on seuraava: eniten **eδA*-nomineissa ja

-adverbeissa (91,2 %), toiseksi eniten supistumaverbeissä (62,5 %), toiseksi vähiten A-infinitiivissä (55,6 %) ja vähiten yksikön partitiivissa (10 %). Yleiskielisen *eA*-variantin edustus **eδA*-nomineissa ja -adverbeissa on 7,4 prosenttia, supistumaverbeissä 25 prosenttia, A-infinitiivimuodoissa 44,4 prosenttia ja yksikön partitiivimuodoissa 90 prosenttia. *iA*-varianttia esiintyy vain **eδA*-nomineissa ja -adverbeissa (1,4 %) ja supistumaverbeissä (12,5 %).

OA-yhtymässä ainoastaan A-infinitiivimuodoissa esiintyy enemmän yleiskielistä *OA*-varianttia kuin assimiloitunutta *OO*-varianttia: *OA*-varianttia on 16 yhtymätapauksessa ja *OO*-varianttia 9 tapauksessa. Supistumaverbitapauksia on kaksi: toisessa variantti on assimiloitunut ja toisessa yleiskielinen. Lopuissa muotoryhmissä on enemmän *OO*-varianttia kuin *OA*-varianttia: yksikön partitiivimuodoissa 15 assimiloitunutta ja 10 yleiskielistä varianttia sekä **ainoγa*-nomineissa kaksi *OO*-variantillista ja yksi *OA*-variantillinen.

4. PÄÄTÄNTÖ

Olen tutkinut kandidaatintutkielmassani jälkitavujen *eA*- ja *OA*-vokaaliyhtymien variaatiota kemiläisnuorten puhekielessä. Olen hankkinut aineistoni syksyllä 2018 tallentamalla neljä noin puolen tunnin mittaista kemiläisten lukiolaisnuorten parikeskustelua. Informantteini on neljä tyttöä ja neljä poikaa. Tutkielmani edustaa dialektologiaa eli murteentutkimusta ja sosiolingvististä variaationtutkimusta. Tutkimusotteeni on kvantitatiivinen. Olen tarkastellut, kuinka monta kertaa kielenpiirteiden kutakin varianttia esiintyy ja kuinka suuri suhteellinen osuus niillä on aineistossani.

Tavoitteenani on ollut selvittää, millaista variaatiota jälkitavujen *eA*- ja *OA*-vokaaliyhtymissä esiintyy ja millaisia sukupuolten välisiä ja muotoryhmittäisiä eroja niiden variaatiossa on nähtävissä. Tutkimustulokseni osoittavat, että assimiloitunut *ee* on jo yleisin *eA*-yhtymän variantti kemiläisnuorten puhekielessä. Myös yleiskielinen *eA* ja Kemin murteessa vanhastaan tunnettu *iA* edustuvat aineistossani, mutta ne näyttävät jääneen assimiloituneen variantin varjoon. Tätä vastoin *OA*-yhtymän yleiskielinen *OA*-variantti on hie- man yleisempi kuin assimiloitunut *OO*-variantti kemiläisnuorten puhekielessä. Kemin murteessa vanhastaan tunnettu *UA*-variantti ei edustu ollenkaan aineistossani.

Tutkimustuloksistani on nähtävissä, että erityisesti tytöt ovat alaa valtaavien piirteiden ja kielellisten innovaatioiden nopeita omaksujia ja levittäjiä. Tämä näkyy aineistossani siten, että tyttöjen puhekielessä ekspansiivinen murreilmiö eli assimiloituneet *ee*- ja *OO*-variantit edustuvat suhteellisesti enemmän kuin poikien puhekielessä. Tytöt ovat täten puhekielisempiä kuin pojat. Pojat puolestaan ovat yleiskielisempiä kuin tytöt. Kemin murteessa vanhastaan tunnetun *eA*-yhtymän *iA*-variantin käytössä ei odotustenmukaisesti ole sukupuolten välillä merkittävää eroa. Lisäksi *eA*- ja *OA*-yhtymien yleiskieliset ja assimiloituneet variantit edustuvat jokaisessa aineistoni muotoryhmässä. Tätä vastoin *iA*-varianttia ei esiinny kaikissa *eA*-yhtymän muotoryhmissä.

Tutkimukseni on ensimmäinen laatuaan, jossa tarkastellaan kemiläisnuorten puhekielen variaatiota, joten se paikkaa tärkeää aukkoa tutkimuksessa. Olen kuitenkin keskittynyt tutkimaan ainoastaan lukiolaisnuorten puhekieltä, joten muiden toisen asteen koulutettavien eli ammattikoulua käyvien kemiläisnuorten puhekieli on yhä tutkimatonta alaa. Jäin- kin pohtimaan, että olisi erityisen mielenkiintoista tutkia, ovatko ammattikoulussa

opiskelevat kemiläisnuoret keskimäärin murteellisempia kuin lukiolaiset. Toisen asteen opiskelijoiden puhekielten vertaileminen voisi tuoda uusia näkökulmia kemiläisnuorten puhekielen variaation tutkimiseen. Myös esimerkiksi yläastelaisten kemiläisnuorten puhekielen variaatio on tutkimatta.

Aineistoni tarjoaa mielekkäitä tutkimustuloksia *eA*- ja *OA*-yhtymien variaatiosta ja sukupuolten välisistä eroista sekä *eA*-yhtymän varianttien muotoryhmittäisestä jakaumasta. Rajallisen aineiston vuoksi en kuitenkaan ole kyennyt esittämään *OA*-yhtymien muotoryhmittäisten tulosten prosentuaalisia osuuksia. Tämän vuoksi *eA*- ja *OA*-yhtymien variaation tutkimiseen tarvitaan yhä laajempi aineisto luotettavampien tutkimustulosten saamiseksi. Tutkielman rajallisen sivumäärän vuoksi en ole tutkinut kaikkia jälkitavujen *A*-loppuisia vokaaliyhtymiä, joten jälkitavujen *iA*- ja *UA*-vokaaliyhtymien variaatio kemiläisnuorten puhekielessä on tutkimatonta alaa. Kaikki Airilan (1912), Cannelinin (1888), Kettusen (1930a, 1930b, 1940) ja Rapolan (1969) tutkimien kemiläisten murteelle ominaisten kielenpiirteiden variaatio 2010-luvulla on täten tutkimatta jälkitavujen *eA*- ja *OA*-vokaaliyhtymiä lukuun ottamatta. Koska kemiläisnuorten puhekielen variaatiota ei ole ylipäänsä tutkittu ennen tätä päivää, sitä olisi antoisaa tutkia yhä tarkemmin.

LÄHTEET

Aineisto

Tallenteet ONA MURRE 2717_1–ONA MURRE 2718_2. Tallentanut syyskuussa 2018 Elisa Seppälä. Säilytteillä Oulun nauhoitearkistossa Oulun yliopistossa.

Kirjallisuus

- AIRILA, MARTTI 1912: *Äännehistoriallinen tutkimus Tornion murteesta*. Helsinki: SKS.
- CANNELIN, KNUT 1888: *Tutkimus Kemin kielenmurteesta*. Helsinki: SKS.
- CHAMBERS, J.K. 1995: *Sociolinguistic theory. Linguistic Variation and its Social Significance*. Oxford: Blackwell.
- CHAMBERS, J.K. – TRUDGILL, PETER 1980: *Dialectology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- KETTUNEN, LAURI 1930a: *Suomen murteet I. Murrenäytteitä*. SKST 188. Helsinki: SKS.
- 1930b: *Suomen murteet II. Murrealueet*. SKST 188. Helsinki: SKS.
- 1940: *Suomen murteet III A. Murrekartasto*. SKST 188. Helsinki: SKS.
- KOIVISTO, AADA 2018: *Haukiputaalaisen suurperheen sisäinen variaatio jälkitavujen A-loppuisissa vokaaliyhtymissä*. Suomen kielen kandidaatintutkielma. Oulun yliopisto.
- KOIVISTO, MIIA 1997: Jälkitavujen A-loppuiset vokaaliyhtymät. – Seija Makkonen & Harri Mantila (toim.), *Pohjoissuomalaisen puhekielen sosiolingvistinen variaatio* s. 94–117. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja N:o 8.
- KUJALA, TAINA 2002: *Keminmaan murteen vokaalisto*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- KUJALA, TUULA 1992: *Keminmaan murteen erityispiirteitä*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- KUNNAS, NIINA 2007: *Miten muuttuu runokyljen kieli. Reaaliaikatutkimus jälkitavujen A-loppuisten vokaalijonojen variaatiosta vienalaismurteissa*. Acta Universitatis Ouluensis B Humaniora 78. Oulun yliopisto.
- KURKI, TOMMI 2005: *Yksilön ja ryhmän kielen reaaliaikainen muuttuminen. Kielenmuutosten seuraamisesta ja niiden tarkastelussa käytettävistä menetelmistä*. SKST 1036. Helsinki: SKS.

- LABOV, WILLIAM 1972: *Sociolinguistics patterns*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- LAPPALAINEN, HANNA 2001: Sosiolingvistinen katsaus suomalaisnuorten nykypuhekieleen ja sen tutkimukseen. – *Virittäjä* 105 s. 74–101.
- 2004: *Variaatio ja sen funktiot. Erään sosiaalisen verkoston jäsenten kielellisen variaation ja vuorovaikutuksen tarkastelua*. Helsinki: SKS.
- LUOSUJARVI, IINA 2013: *Kuusamolaisnuorten puhekieli ja sen tiedostaminen*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- LÖPPÖNEN, SIRKKU 2015: *Oulunsalolaisnuorten puhekieli*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- MANTILA, HARRI 1997: Johdanto. – Seija Makkonen & Harri Mantila (toim.), *Pohjoissuomalaisen puhekielen sosiolingvistinen variaatio* s. 1–23. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja N:o 8.
- 2004: Murre ja identiteetti. – *Virittäjä* 108 s. 322–346.
- 2008: Variaatiosta identiteettiin. – Sara Routarinne & Tuula Uusi-Hallila (toim.), *Nuoret kielikuvassa. Kouluikäisten kieli 2000-luvulla* s. 63–80. Tietolipas 220. Helsinki: SKS.
- MANTILA, HARRI – PÄÄKKÖNEN, MATTI 2010: *Oulun seudun murteen vokaalisto. Historia, muutos ja variaatio*. Helsinki: SKS.
- MIELIKÄINEN, AILA 1982: Nykypuhesuomen alueellista taustaa. – *Virittäjä* 86 s. 277–294.
- 1991: *Murteiden murros. Levikkikarttoja nykypuhekielen piirteistä*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- MILLASKANGAS, LEA 2018: *Reaaliaikatutkimus Iin puhekielen muuttumisesta*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- MUSTANOJA, LIISA 2011: *Idiolekti ja sen muuttuminen. Reaaliaikatutkimus Tampereen puhekielestä*. Acta Universitatis Tamperensis 1605. Tampere.
- NURMESNIEMI, LIISA 2004: *Keminmaalainuorten murre. Käyttö, tiedostaminen ja asenteet*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO 1986: *Kolmannen sukupolven kieli: Helsinkiin muuttaneiden suurten ikäluokkien eteläpohjalaisten ja pohjoissavolaisten kielellinen sopeutuminen*. SKST 436. Helsinki: SKS.

- 2000: Sosiolingvistiikka kielentutkimuksen kentässä. – Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.), *Kieli, diskurssi ja yhteisö*. s. 13–37. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO – SORJONEN, MARJA-LEENA 2005: *Miten kuvata muutosta? Puhutun kielen tutkimuksen lähtökohtia murteenseuruuhankeeseen pohjalta*. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- PALANDER, MARJATTA 2000: Puhekielen tutkimuksen uudet haasteet. – *Virittäjä* 104 s. 436–441.
- PAUNONEN, HEIKKI 1995: *Suomen kieli Helsingissä. Huomioita Helsingin puhekielen historiallisesta taustasta ja nykyvariaatiosta*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- PUURONEN, VESA 1997: *Johdatus nuorisotutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- RAPOLA, MARTTI 1969: *Johdatus Suomen murteisiin*. 3. painos. Tietolipas 4. Helsinki: SKS.
- ROUTARINNE, SARA 2008: Miksi intonaatio nousee? – Sara Routarinne & Tuula Uusi-Hallila (toim.), *Nuoret kielikuvassa. Kouluikäisten kieli 2000-luvulla* s. 125–145. Tietolipas 220. Helsinki: SKS.
- ROUTARINNE, SARA – UUSI-HALLILA, TUULA 2008: Kouluikäisten monet kielet 2000-luvun Suomessa. – Sara Routarinne & Tuula Uusi-Hallila (toim.), *Nuoret kielikuvassa. Kouluikäisten kieli 2000-luvulla* s. 9–52. Tietolipas 220. Helsinki: SKS.
- SALMI, SANNA 2013: *Semmosia ja tämmösii. Jälkitavujen A-loppuiset vokaaliyhtymät tamperelaisnuorten puhekielessä*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.
- SIITONEN, KIRSTI 1981: Dialektologian ja sosiolingvistiikan suhteesta. – M. K. Suojanen (toim.), *Kirjoituksia puhekielestä* s. 43–58. Turun puhekielen projektin julkaisuja 1. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 14. Turku: Turun yliopisto.
- SILVENNOINEN, LEENA 1981: a, ä-loppuiset vokaaliyhtymät Jyväskylän puhekielessä. – Aila Mielikäinen (toim.), *Nykysuomalaisen puhekielen murros. Jyväskylän osatutkimus. Raportti 3* s. 1–34. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- SKS(T) = Suomalaisen Kirjallisuuden Seura(n Toimituksia).
- TOLONEN, PÄIVI 2018: *Diftongireduktio oululaisnuorten puhekielessä*. Suomen kielen kandidaatintutkielma. Oulun yliopisto.

VISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNEN, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2008: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: SKS. <http://scripta.kotus.fi/visk> (8.10.2018)

Väestörekisterikeskus 2003: Sara ja Eetu suosikkinimet vuonna 2002. <http://www.vaestorekisterikeskus.fi> (8.10.2018)

ZAMAN-ZADEH, MINNA 1995: *Jälkitavujen A-loppuisten vokaaliyhtymien variaatio Kuusamon nykypuhekielessä. Muutoksen suunta ja taajuushypoteesin testaus*. Licensiaatintutkielma. Oulun yliopisto.

LIITE 1. Aiheita parikeskustelun tueksi.

Lukio-opiskelu

- 1) Miksi sinä valitsit lukion peruskoulun jälkeen?
- 2) Miten sinun mielestäsi lukio-opiskelu eroaa peruskoulussa opiskelemisestä?
- 3) Miten koeviikko meni? Mikä oli helpoin ja mikä vaikein koe?
- 4) Mitä mieltä olet koeviikkojärjestelmästä?

Paluu yläasteelle

- 1) Millaisina muistat vuotesi yläasteella?
- 2) Mikä yläastevuosissa oli parasta?

Koulun ja harrastusten yhteensovittaminen

- 1) Mitä sinä harrastat?
- 2) Mikä harrastamisessa on mukavinta?
- 3) Häiritsevätkö harrastukset koulunkäyntiäsi?
- 4) Onko ajanjaksoja, jolloin sinä et ehdi harrastamaan?

Kemi

- 1) Mitkä ovat Kemin hyvät ja huonot puolet?
- 2) Voisitko kuvitella asuvasi Kemissä kymmenen vuoden kuluttua? Miksi, miksi et?
- 3) Miten Kemin viihtyisyyttä voisi kehittää?
- 4) Miten uudet murallit/seinämaalaukset sopivat Kemin katukuvaan?

Opiskelu ja raha

- 1) Mihin sinä tarvitset rahaa?
- 2) Mistä sinä saat rahaa?
- 3) Mistä sinä hankit kurssikirjat, ja kuka kirjat maksaa?
- 4) Mikä olisi mielestäsi sopiva summa ikäisellesi esim. viikkorahaksi?
- 5) Oletko ollut kesätöissä? Jos olet, niin millaisessa?

Äidinkieli

- 1) Mitä odotat äidinkielen opiskelulta lukiossa?
- 2) Millainen on sinun mielestäsi hyvä essee?
- 3) Mitä mieltä olet siitä, että englanninkielisiä sanoja käytetään suomen kieleen lomassa?

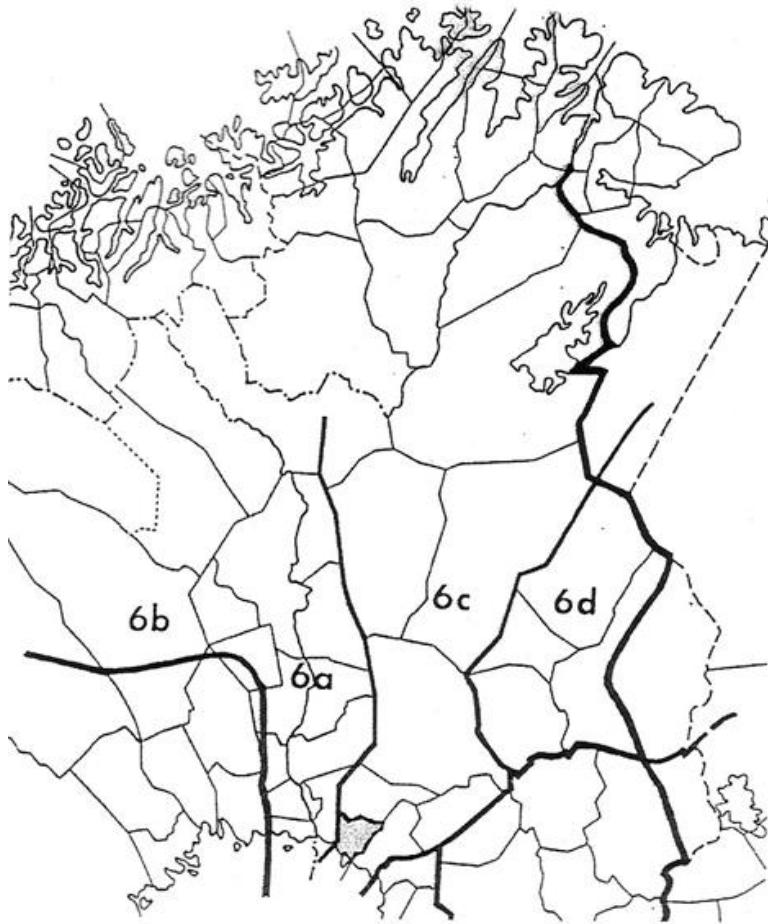
Televisio ja sosiaalinen media:

- 1) Mitä sosiaalista mediaa käytät eniten?
- 2) Seuraatko televisiosta jotain ohjelmaa säännöllisesti? Miksi?
- 3) Millaisia ohjelmia et halua katsoa televisiosta?
- 4) Miksi et pidä sellaisista ohjelmista?

Jatko-opinnot

- 1) Mitä sinä teet lukion jälkeen?
- 2) Millaisia jatko-opintosuunnitelmia sinulla on?
- 3) Mikä ammatti sinua kiinnostaa/voisi kiinnostaa?
- 4) Mitä alaa et voisi koskaan kuvitella opiskelevasi?

LIITE 2. Kemin murrealue kartalla.

- 6a Tornion murre
- 6b Jällivaaran murre
- 6c Kemin murre
- 6d Kemijärven murre